

*Archeologický ústav Československé akademie věd
pobočka v Brně*

*Přehled výzkumů
1957*

Brno 1958

PD 1520/1957 (1958)

14013/60

P ř e h l e d v ý z k u m ů 1 9 5 7

Vydává : Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně,
Stalinovy sady 19/23.

Odpovědný redaktor : Dr Josef Poulik

Redaktoři : Dr A. Benešová, Dr B. Klíma

Vydáno jako rukopis - 300 kusů - neprodejné.

Objev paleolitického pohřbu v Pavlově.

Systematický výzkum paleolitické stanice v Pavlově pokračoval v roce 1957 dalším plošným odkryvem. Měl sledovat rozsah kulturní vrstvy na parcele po západní straně vinice, kde již předchozího roku byla ověřena slibná vrstva. Na předchozí zjišťovací výkop navázal ve směru proti svahu plochou 10 x 12 metrů. Vlastní výzkumné práce v terénu trvaly od počátku července do konce měsíce října. Po šest týdnů se jich účastnila jako zahraniční spolupracovnice Mgr. H. Wieckowska z IHKM ve Varšavě. Dosažené výsledky potvrdila 6.9 komise odborníků za předsednictví ředitele brněnské odbočky AÚ ČSAV dr. J. Poulíka. Nález lidských pozůstatků v původním uložení shlédl ředitel ústavu akademik J. Böhm.

Odkrytou plochu rozdělovala pevná síť kontrolních profilů od čtvercovitých sektorů o velikosti 2 x 2 metry, používaných jako pomocných nálezových celků. K nezbytným pracovním postupům patřilo opět důsledné přeplachování celé kubatury kulturní vrstvy. Výzkum v této části sídliště ukázal, že osídlení vzniklo na terenní vlně a že je představováno silně popelovitou kulturní vrstvou, která není v nejvyšších místech vrstevnatá a nejeví postižitelných stop porušení. Pouze na skloněných okrajích jsou patrné zřetelnější projevy jejího rozvlečení soliflukcí. Směrem jihozápadním zapadá někdejší povrch proti svahu do větší hloubky /přes 3 m/. Nasvědčuje tomu, že v tomto areálu tvořil relief původního terénu větší prohlubeň, která byla později vyplněna soliflukčními sedimenty Würmu 3. Podle tmavších poloh oglejených spraší, provázených na povrchu kryoturbací a podle vápnitých horizontů v profilech na stěnách výkopu lze soudit, že se tak stalo patrně ve třech sedimentačních obdobích. Nejsvrchnější horizont těchto uloženin souvisel s mělkou terenní rýhou, probíhající ve směru spádnice, v jejíž výplni byla rozvlečená kostra nosorožce. Jednotlivé její kosti zavlekla soliflukční činnost až do úrovně kulturní vrstvy, kterou zasáhl výmol v severovýchodní části výkopu až do podloží. Zvrstvené sedimenty překrývala čistá eolická spraš s recentní ornici na povrchu.

Nálezové okolnosti prozrazovaly, že soliflukce zde rozrušila též zbytky chaty, která je v pořadí sídliště u Pavlova již třináct-

tá. Půdorys sídelního objektu se dal přesněji vymezit jen v některých úsecích. Na jiných místech, zvláště pak v dosahu rýhy, bylo možno sledovat jeho obrysy jen nezřetelně. K výrazným konstrukčním prvkům přestřešku patřily obvodové jamky po kulech, skupiny kostí, z nichž některé v obvodové části byly i zapuštěny do země, celkové zahloubení chaty a ohniště a rozmístění nálezů. Škodlivého zásahu zůstalo ušetřeno zvláštní ohniště, provázené menšími jamkami ve dně chýše. Obsahovalo sazovitou černou výplň a přes 1300 kusů hrudek pálené hlíny. Mezi nimi vynikla soška sedící ženy, hlavička koně, drobná plastika celého zvířete, více různých zlomků zvířecích tělíček, zejména nožek a značné množství hrudek se stopami modelace. Tvarem, obsahem a tedy i funkcí se toto ohniště velmi podobalo pecovitému útvaru druhé chýše v Dol. Věstonicích /1951/.

Množstvím a hodnotou nálezů nezůstal rok 1957 nikterak za předchozími úspěšnými sezonami. Plocha hlavního výkopu i s prošetřeným oddělujícím profilem /128 m²/ poskytla celkem přes 35.600 vytríděných kamenných předmětů a nálezový protokol vykázal přes 6100 pořadových čísel. Z kostěných materiálů je nutno ve stručnosti uvést alespoň serii lopatovitých nástrojů, dokonalý kyj, jehlice, šidla, hroty, píšťalku a kopáče ze sobích parohů.

Pohyb půdy zachytil i nejvýznamnější nález toho roku - rituální pohřeb. Byl odkryt až v závěru výzkumných prací /16.9./, protože jej překrýval při okraji terenní rýhy pilíř, oddělující výkop od plochy prozkoumané v roce 1956. Nejprve upoutala naši pozornost jen nepatrná část spodiny lebeční, která se ukázala po sejmutí výše ležící mamutí stoličky při okraji profilu. Prozradila kalvu obrácenou temenem dolů. Levá skalní kost se propadla dovnitř lebeční dutiny. Asi 10 cm před čelní kostí ležela větší část levé horní čelisti se šesti a jiný zlomek se čtyřmi zuby. V bezprostřední blízkosti nebylo nalezeno více lidských kostí. Teprve za několik dní jsme uvolňovali mamutí lopatku, která rovněž vyčnívala poněkud z profilu o 50 cm dále ve směru západním. A tu jsme při jejím okraji zjistili kosti levé horní končetiny a na druhé straně rovnoběžně uložené obě stehenní kosti. V některých částech, zvláště v epifyzách, se kosti rozpadaly a musely být proto zality do sádky a zvednuty en bloc i s krytem mamutí lopatky. Teprve na laboratorním stole expedice v Dolních Věstonicích je V. Gebauer postupně uvolňo-

val a přesně při tom zachycoval polohu jednotlivých kostí. Mamutí lopatka ukřívala ještě větší část spodní čelisti s bradou a zasaženými zuby, epistropheus, zlomky dvou dalších obratlů, oba klíčky a lopatky, kosti pravé horní končetiny, jednu kost lýtkovou a zlomek kosti hrudní.

Poloha kostí nasvědčovala tomu, že kostra spočívala v silně skrčené poloze na pravém boku. Početné rýhy na spodní straně lopatky dovolují pak usoudit, po příkladu hrobu z D.Věstonic a hromadného hrobu z Předmostí, že tento rituální pohřeb byl doprovázen určitými obřady magického charakteru. Později jej však zasáhly pohyby půdy. V původním uložení se udržely jen kosti chráněné mamutí lopatkou, jež s nimi tvořila jednu celistvou kru pevné půdy. Proudý rozbrědlých zemín však strhly všechny ostatní kosti, které zpod lopatky vyčnívaly a zachytily i lebku. Anthropologicky prošetřil nález nejprve předběžně M.Stloukal a podrobněji pak spolu s ostatními nálezy člověka z Pavlova E.Vlček. Význačné a spolehlivé znaky nasvědčují tomu, že hrobový celek patří dospělému, silnému muži. Již na první pohled jsou lebce velmi blízké nálezy z Předmostí a z Brna-Francouzské ul. a to zvláště těmi prvky, pro které tyto starší nálezy bývají označovány za primitivní formy Homo sapiens fos. Zarážející jsou zvláště ve srovnání s velmi vyspělou lebkou ženy z věstonického pohřbu. Jsou zřejmě dokladem daleko větších pohlavních rozdílů na lebkách fosilního člověka než s jakými se setkáváme dnes.

Druhá sonda /B/ v roce 1957 prošetřila zbytek neprokopané plochy, které jsme se museli v roce 1953 vyhnout. Teprve vykácením stromu a zrušením vysoké meze mezi parcelami se uvolnila pro výzkum. I když měla jen nepatrnou rozlohu /22 m²/, poskytla na 5 tisíc sílexů a umožnila poněkud dále vymezit okraj jihovýchodní části sídliště. Důležitý přínos zde znamená odkryté popeliště s čtyřmi hrudkami pálené hlíny /1500 kusů/.

Abychom zjistili rozsah stanice ještě dále k západu, otevřeli jsme pokusnou sondu /C/ napříč další parcelou. Kulturní vrstva i s nálezy a zvířecími kostmi v tomto směru pozvolna vyznívá a sídliště se vytrácí.

B. Klíma

Die Entdeckung eines paleolithischen Grabes
in Pavlov.

Die systematische Grabung der paleolithischen Station in Pavlov wurde im Jahre 1957 durch eine Flächenabdeckung fortgesetzt. Dadurch bezweckte man, die Ausdehnung der Kulturschichte auf der Parzelle längs des westlichen Randes des Weingartens, zu verfolgen. Es zeigte sich neuerdings, dass die Siedlung auf einer Terrainwelle liegt und gegenüber dem Hange in eine grössere Vertiefung verläuft, welche von Lössschichten gefüllt ist, die an der Oberfläche der drei Sedimentationszyklen von einer Kryoturbation begleitet sind. Die oberste von ihnen, bildete in Richtung des Gefälles einen seichten Wasserriss in dessen Füllung Knochen eines Nashorns dadurch verschleppt wurden. Die Solifluktion zerstörte teilweise den abgedeckten Grundriss des Siedlungsobjektes /bereits das XIII/, das eine eigenartig gebaute Feuerstätte aufwies, in deren schwarzer russiger Füllung sowie in der nächsten Umgebung, über 1300 aus Lehm gebrannte Klümpchen gefunden wurden. Unter ihnen sind Bruchstücke und Teile von Tierfiguren, eine sitzende Frauengestalt und eine grössere Anzahl verschiedenartig modellierter Formen. Die Fläche von 128 m² ergab im ganzen 36000 aussortierte Steingegenstände und 6100, im Protokoll verzeichnete Geräte. In der Knochenindustrie tritt eine Reihe Löffelartiger Formen, eine grosse Keule, Nadeln, Ahlen, Speerspitzen, ein Pfeifchen und Hauen aus Rentiergeweihen hervor.

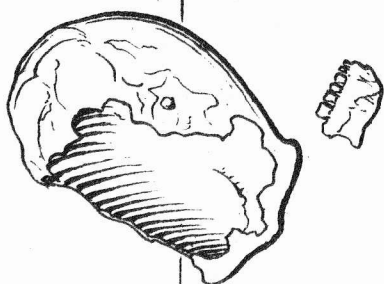
Durch Solifluktion war ebenfalls der hervorragendste Fund - das rituelle Grab eines erwachsenen, starken Mannes gestört. Er lag unter dem Profil am Rande einer vertieften Rinne. Zuerst entdeckten wir den Schädel, welcher samt einigen Splintern des Kiefers von den übrigen Körperteilen durch Schlammströme fortgerissen wurde. Die letztgenannten Skelettreste waren mit einem geritzten Schulterblatt eines Mammuts bedeckt. Diese Tatsache in Verbindung mit der Hockerstellung auf der rechten Seite, bezeigen denselben Ritus, welcher die im Jahre 1949 auf der Vestonitzer Station entdeckte Bestattung begleitete. Zu den geborgenen Ueberresten dieses menschlichen durch das Schulterblatt gedeckten Skelettes, gehört noch ein grösserer Teil des Unterkiefers mit erhaltenen Zähnen, Epistropheus, beide Schlüsselbeine, Schulterblätter, beide Armknochen, Schenkel-

knochen, ein Wadenbein und der Bruchteil eines Brustbeines. Die starken Augenhöhlenknochen, sowie die gesamte Schädelform zeigen gewisse Züge, wie die Funde aus Brünn und Předmostí, denen ein gewisser primitiver Charakter zugeschrieben wurde.

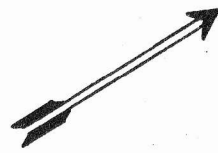
In der zweiten Sonde /B/, welche an die Grabung von 1953 anschloss, deckte man eine Stelle mit Aschenresten ab, in der Klümpchen aus gebranntem Lehm konzentriert waren. Diese Sonde ermöglichte es, den Rand des südöstlichen Teiles der Siedlung zu begrenzen. In westlicher Richtung verfolgten wir ihre Ausdehnung mit einer dritten Sonde /C/, der erfolgreichen Grabungssaison des vorigen Jahres.

Paulov 1957

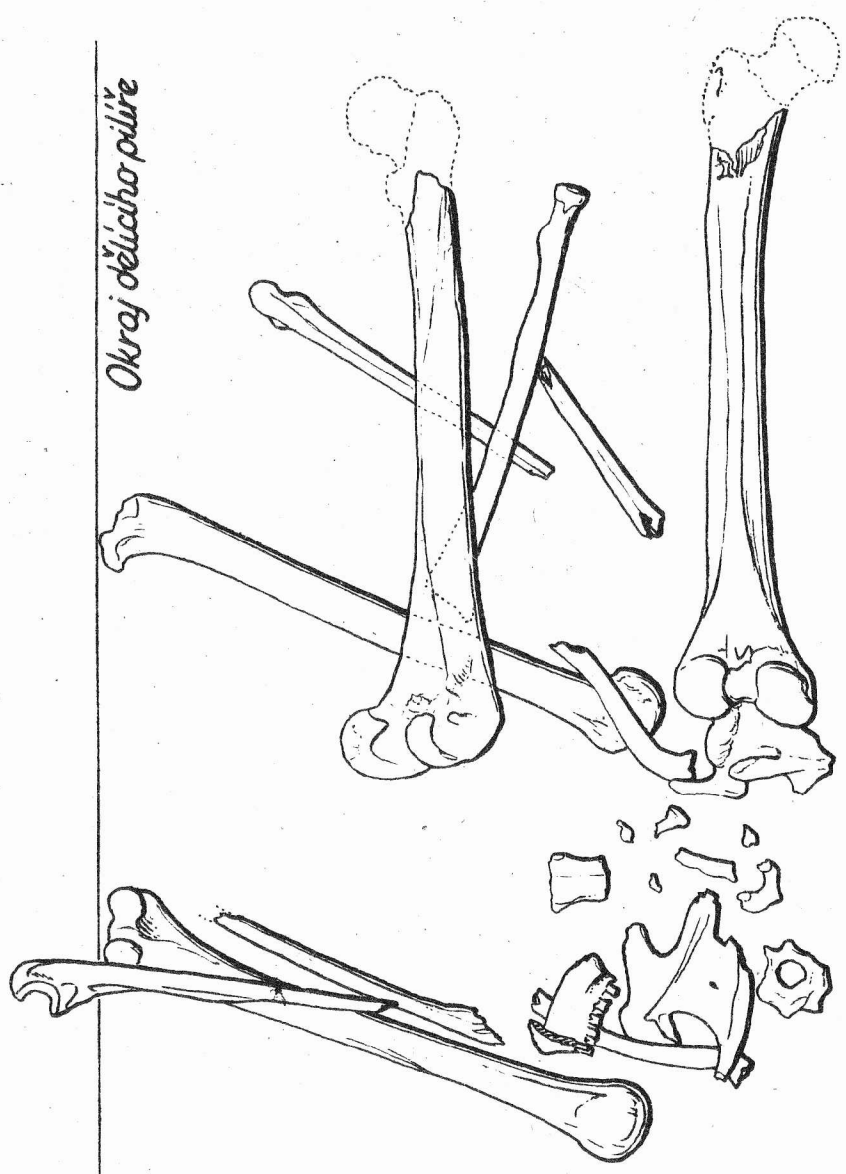
Kosterné pozůstatky paleolitického pohřbu.

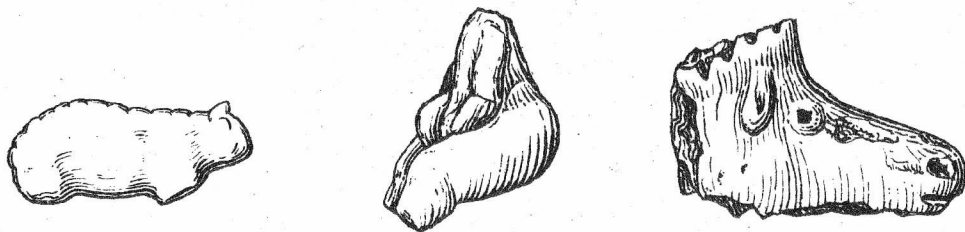

čelo

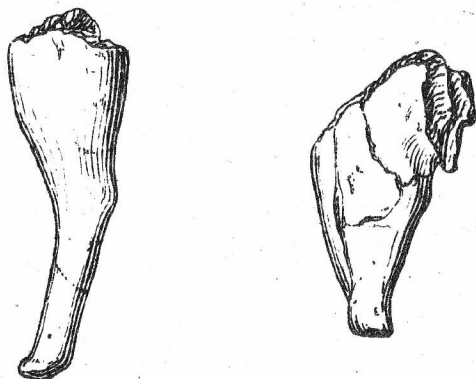

Okraj dělicího pilře

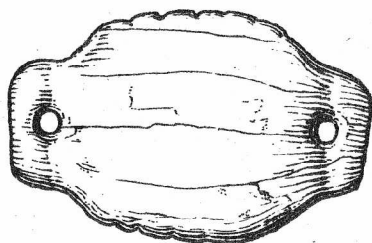

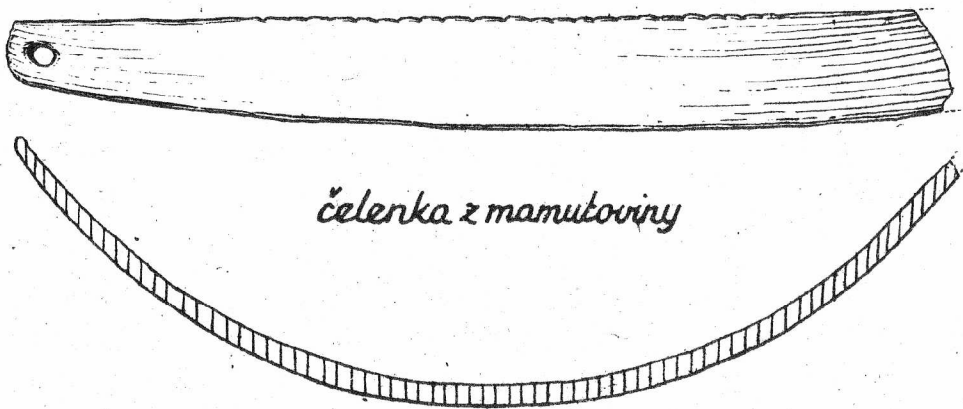
sošky z pálené hlíny

odlomené nožky plastik (pál.hlína)

závěsek (mamutovina)

čelenka z mamutoviny